

Тхылымрэ
гьащлэмрэ

2-нэ нап.

Къасым и
фэеплэ пхъэбгы

2-нэ нап.

Бзэр тхыдэ шлэиниц,
псалъэкIэ бауэу

3-нэ нап.

И джэгукIэКин
ехъулэныгъэхэмКин
куэдым ящхъэщыКI
Мырзэ Резуан

4-нэ нап.

АДЫГСКОЕ СЛОВО

1924 ГЪЭ ЛЪАНДЭРЭ КЪЫДОКI

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ
ПРАВИТЕЛЬСТВЫМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА
И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

УРЫСЕЙМ И
ПРЕЗИДЕНТ
ХАХЫНЫГЪЭХЭР
2024, ГЪАТХЭПЭМ И 15-17

ЦИК.РФ

№2 (24.596) • 2024 ГЪЭМ шЫШЫЛЭМ (январым) и 11, махуэкү • Тхъэмахуэм щэ къыдоКI • И уасэр зы түмэнщ

ЯхузэфIэкIахэр къызэщIекъуэж

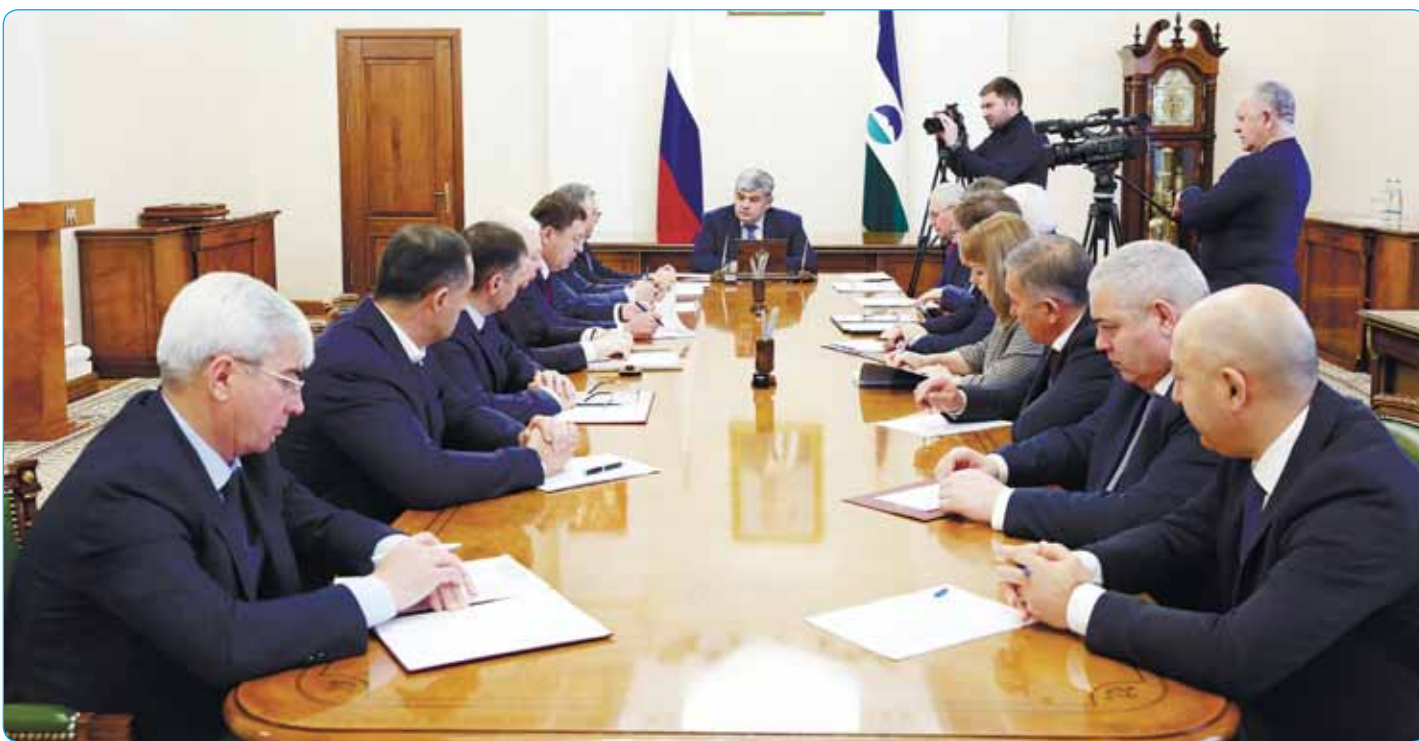
КЪБР-м и Iэташхъэ КIуэкIуэ Казбек мы гъэм ялэу иригъэкIуэкIа «муниципальнэ сыхъэтым» блэкIа илъэсым зрагъэхуэлэхэм щытепсэлъыхъащ. Бжыгъэжэр псори къызэщIа-къуэжыну иджыри хунэсакъым, ауэ, зэрыхагъэфIащэмкIэ, республикэм и макроэкономика нэхъыщхъэхэм хъхъуэ Iлэщ.

ЗЭУИЦIОМ хэтащ КЪБР-м и Правительствэм и УнафэщI Мусуков Алий, КЪБР-м и Iэташхъэм и Администрацэм и УнафэщI Къуэдзэ-къуэ Мухъэмэд, муниципальнэ районхэмрэ къалэ округхэмрэ я шылIлэ администрацэм я Iэташхъэхэр.

КIуэкIуэ Казбек жилащ 2023 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэрэм и шчыналъэ мылкъу зэхэлъыр сом мелард 69,6-рэ зэрыхъур. Абы шчыгъуэ Социальнэ фондэмкIэ сабий ахъшэу ягъэкIуа сом мелард 24,1-ри. Псори зэхэ-ту къапщтэмэ, ар сом мелард 93-рэ мэхъу. Ипэ ита илъэсым бжыгъэр сом мелард 70,8-рэ хъуэу щытауэ аращ. Абы кыхъахъуэ, республика бюджетым и хъхъуэхэр проценти 132,4-рэ хъуауэ къагъэлыагуэ. 2023 гъэм унагъуэмрэ сабий-хэмрэ ядэлэпыкыным сом мелард 30 хуаутипылащ.

Шчыналъэм езым и хъхъуэр сом мелард 24,4-рэ мэхъу (2022 гъэм ебгъа-пщтэмэ, проценти 109,7-рэ хуауащ). «Абы кыхъахъуэ-гуэараци, шчыналъэм и мылкъу зэхэлъыр сом мелард 2,1-кIэ нэхъыбэщ», - кыхыгъэщIащ КIуэкIуэм.

Апхуэдэ республикэм и Iэташхъэм дышIагъуащ шылIлэ бюджетхэм я налог хъхъуэхэмрэ нэгъуэщIхэмрэ

къыпэкIуар сом мелард 6,8-рэ зэрыхъуар, ар сом мелуан 750-кIэ зэрынэхъы-бэр 2022 гъэм ейм нэхърэ. «Мылхуэдэ хъхъуэхэр адэкIа дилэн папщIэ, 2024 гъэм иджыри нэхъ жыджару ды-лэжъэн хуейщ, - кыхыгъэ-щIащ КIуэкIуэм. - Псом ялэу Къэбэрдей-Балъкъэрэм и хъхъуэхэр эплIэзэрыту шчы-тыныр зэлъытар УФ-м и Президент Путин Владимир кыхыгъэу лъэкIэ проект-хэр зэрыдгъэзэщIащ. Абы и фышIлэщ 2019 гъэм кыхыщIлэдауэ республи-кэм и бюджетыр хуэдI 2,6-кIэ зэрыхъуар. ЛъэкIэ проектхэм я мурад нэ-лэхъышхэр - ди псэукIэр нэ-хъыфI тшын зэрыхуейрщ. Ахэр къэралым, шчыналъэм я зыужыныгъэм хуэгъэза Iуэхуц икIи, блэкIа илъэси-тхум кърыкIуам уеплмэ,

ипэжыпIэкIи а бгъэдыхъэ-кIэр сэбэп къытхуэхъуащ». 2023 гъэм зыужыныгъэ зыгуэстахэм ящыщщ рес-публикэм и мэкъумэш Iэна-тиэр. Пхъэщхъэмщхъуэ Iуа-хыжар тонн мин 785-м нос, къэкIуэну зман гъунагъуам абы и бжыгъэр мелуаным нагъэсыну я мурадщ. Кыхы-хэгъэщыпIэхъэщ Кавказ Иш-хъэрэм шынэхъ ин дыдэ хуабэщIри къызэрызIуахэр. - Лажыгъэхэр шчыдогъэ-хуабхъэ промышленность псынщIэм ехъэлэуа. А Iэна-тиэм мы зманым мыхъэнэ-шхуэ ди республикэм шчы-лэщ. IуэхуцIапIэ зыбжанэм я лажыгъэр зэттедублэжаш, - пищащ Iэташхъэм. - Ди ту-ризмэм апхуэдэ дыдуэ зэ-ужь икIи шчыналъэм и бюд-жетым хъхъуашхуэ кы-хуехъ. 2018 гъэм Iэна-тиэм сом зы мелард къылэжъа-

мэ, илъэсIтI ипэ абы мелар-ди 10 илащ, нобэщIи - сом мелард 13. Ипэ иту къызэра-бжамкIэ, 2023 гъэм зы-гъэпсэхуахъуэ цыхуэ зы ме-луанрэ ныкъуэр дилащ. Iуащхъэмахуэ лъапэ и за-къуэ къапщтэмэ, нэгъабэ абы къэкIуам нэхъыр про-цент 35-кIэ нэхъыбэщ мы гъэм зыщызыгъэпсэхуар. Цыхухэм я хъхъуэхэр нэхъы-бэ зэрыхъуар 2023 гъэм ди ехъулIэныгъэ нэхъыщхъэ-хэм ящыщу къызолъытэ. ТхуэзэфIэкIар мымащIэм, иджыри ди гулътэрэ къа-рурэ зэтхъэлэн хуей куэд шылIэщ. Къалэн нэхъыщхъэ дыдуэ къанэхэм ящыщщ Ук-раинэм щекIуэкI дэз Iуэху хакъм хэтхэмрэ абыхэм я унагъуэхэмрэ зашIадгъэ-къуэныр. Къэбгъэлыагуэ-мэ, сабий зыпI унагъуэхэм дадэлэпыкынуыр мы гъэми

гулътэ ин зыхуэтшынухэм ящыщщ. Республикэр зэлэуэпэщ шыныр, школхэр зэгъэп-шыжыныр, шIэхэр ухуэныр, спорт, щэнхабзэ Iэна-тиэр, зыужыныгъэ хуэмыныр, гъуэгухэр зыхуей хуэгъэ-зынр адэкIи дызэлэжыну IуэхуэкIм ящыщщ. Ди пщэ-рылхэр дгъэзэщIэнымкIэ муниципалитетхэм мыхъэ-нэхъуэ ягъэзэщIащ. Соци-альнэ Iуэхуэр, лажыгъэхэр къызэрызэрагъэпэщым кIэ-лъыпIыныр - къалэнхэр мащIэкъым. Дыхъызтеу-вылэж хъунукъым, апхуэдэ шчылэжIэ дэклэжIэ, 2024 гъэми цыхухэм я псэукIэр нэхъыщхъэ зэрытхуэщIы-ным шэч къытесхъэркъым, - дышIагъуащ республикэм и Iэташхъэм.

КЪАНЩАУЭ Мэлычпхъу.

Гъуэгухэр зэлэуэпэщ ящI

Лажыгъэ IуэхукIэ Шэрэдж районым шылащ КЪБР-м и Iэташхъэ КIуэкIуэ Казбек. Абы зыгъэлэжъуащ Къэщ-къэтуэ и гъуэгу нэхъыщхъэм - Уна-евым и цIэр зэрыхъэм - и шчытIкIэр. Ар мыгувэу зэрагъэпэщыжын шIадзэнуу.

ГЪУЭГУМ и кыхъагъыр километри 3,2-рэ мэхъу. Зи гъуэгу тшIы Iыхъэр йокIуэлэжIэм дэт сабий гъэсапIэм, курыт еджа-пIэм, къуажэ, шчыналъэ администра-цэхэм я унэхэм, спорт IуэхуцIапIэхэм.

Республикэ унафэщIым къулыкъу-шIэхэм къалэн ящищIащ гъуэгуэр икIлэщIыпIэкIэ зэрагъэзэхуээн хуейхэм ха-гъэхъэну. Абы текIуэдэнур дэлэжIэ ягъэ-белджылыну аращ.

Зыхуей хуагъэзэхуэнухэм ящыщщ Балъкъэр Ипщэм ухуэзышэ федеральнэ гъуэгуэр. Ар республикэм и гъуэгу Iыхъэ нэхъ гъуэгухэм икIи нэхъ инхэм ящыщщ. Ауэ зыгъэпсэхуэлэ шылIлэхэм ухуэзышэ а гъуэгуэр нэхъ тынш, хуит, шынагъуэнышэ шын хуейш. Балъкъэр Ипщэ къуажэм Iэ-ташхъэр шчыцIэупIлащ абы щекIуэкI псэукIэм, я гукъуэхэр зыгъэщIащ.

АдэкIэ КIуэкIуэ Казбек дыхъащ Аушыджэр жылэми. Абы федеральнэ проектым ипкI иткIэ шчызэрагъэзэхуэ-жаш Сатухыр-Аушыджэр псы зэрыкIуэ, километр 11 зи кыхъагъ бжамийр. Абыр нэхъапэкIэ зэрагъэпэщыжа Къэщ-къэтуэ-Аушыджэр бжамиймрэ я фыI-гъэкIэ къуажэр псы хуэлэнукъым, абы и хъэблэщIэри къызэгъэпэщIа хъунуш.

Цыхуэ 300 шIэхуэу Аушыджэр дащIыхъ къуажэ клуби куэд дэмыкIуэ и бжэхэр къызылуынуу.

Иэна-тиэм игъуэт зыужыныгъэр

КЪБР-м и Iэташхъэ КIуэкIуэ Казбекрэ КЪБР-м узыншагъэр хуэмынымкIэ и министр Къалэбатэ Рустамрэ Прави-тельствэм и Унэм шчызэхуэзаш. Ахэр тепсэлъыхъащ узыншагъэр хуэмыным-кIэ Iэна-тиэм зэрынуужымрэ медицинэ IуэхуцIапIэхэм я лажыгъэхэмрэ.

2023 ГЪЭМ шIадзэуэ Налшык къалэ дэт 2-нэ, 3-нэ поликлиникэхэм я къуа-дэхэм, Республикэ сабий клиникэ цэ-н-трым и 2-нэ, 4-нэ поликлиникэ къуа-дэхэм, Прохладнэ, Бахъсэн шчыналъэ-сымаджэхэм я поликлиникэ къуа-дэхэм, Тэрч район сымаджэхэм и сабий отделением зэгъэпэщыжыныгъэ лажы-гъэхэр шокIуэкI. Ахэр псори мы гъэм

зэфIагъэкIуэны я мурадщ. Апхуэдэуи Кэн-жэ амбулаторэщIэ шаухуэнууш дызэрыт илъэсым.

Республикэм и шчыналъэхэм шылэ ме-дицинэ IуэхуцIапIэхэм шхъэкIэ автомо-биль псынщIауэ - 19, узыфэр къызэрахуэтэ Iэмэпсымуэ 80 къащэхуащ.

Зэгъэпэщыжыныгъэ лажыгъэм иужэ зэрихъэрэ, IуэхуцIапIэ 23-р зыхуей хуа-гъэзэжаш, узыншагъэр шахъумэ Iуэху-цIапIэу 6 шIэхуэ ящIащ е къагъэщIэрэщIэ-жаш, медицинэ Iэмэпсымуэ - 200, поли-клиникэхэмрэ къуажэ амбулаторэхэмрэ папщIэ автомобиль 60 къащэхуащ.

2024 гъэм IуэхуцIапIитху ухуээн шIадзэ-нуш, 15-р зэрагъэзэхуэжынуш, зыхуей хуагъэзэхуэнухэм ящыщу 10-р дызэрыхъа илъэсым яхуынуш. Звезднэ жылэм ам-булаторэщIэ шаухуэнууш. Министрм зэрыжIамакIэ, зи гъуэгу тшIы лажы-гъэхэр мы махуэхэм яблэ.

Апхуэдэуи Налшык къалэ дащIыхъ, ме-тр зэбгъуэзэна-тиэу мин 10 хуэ поликлини-кэ №1-р зэфIагъэкIуэны я гугъэщ. Мы по-ликлиникэр зэшIауэздэнуш иджырей ме-дицинэ кыхъагъэсэбэп Iэмал псомкIи, сит хуэдэ узыфэри кыхъахуэтфынуш, лышх узыфэмкIэ центр хэтынуш, эн-доскопиемкIэ хирургие, махуэм шелэзэ къуадамэхэр илэнуш.

Онкодиспансерым и ухуэныгъэр йо-кIуэкI. КыхыцIэнымыщIауэ, Республикэ клиникэ сымаджэхым метр зэбгъуэзэ-на-тиэ мин 1,2-рэ хуэ дэлэпыкыуэгъу къуа-дэхэр хуащI, абы зэпIагъэнуш хирургие корпусымрэ Шчыналъэ лъынхуэ цэ-н-трымрэ.

Зыгъэпсэхуэлэм нэхъыбэ къокIуалэ

«Iуащхъэмахуэ» зыгъэпсэхуэлэхэм мы махуэхэм цыхуэ нэхъыбэ шылащ. КIапсэ гъуэгухэм цыхуэ 6015-рэ зэпра-шаш, ар процент 14-кIэ нэхъыбэщ нэ-гъабэ а шылIлэ зыщызыпIлэхъахэм я бжыгъэм нэхърэ.

ЕЗIэ Iуащхъэмахуэ лъапэ цыхуэ мин 7,2-рэ шылащ мы махуэхэм, бжыкэм те-тащ цыхуэ минх.

«Кавказ.РФ» зыужыныгъэмкIэ инсти-тутымрэ ди республикэмрэ зэгъуэсуэ Уры-сейм и зыгъэпсэхуэлэ нэхъ лъагэ дыдам иджырей мардэхэм тетэу зрагъэужь. Шы-махуэ спорт Iуэхуыгъуэр фылуэ зылъа-гъуэхэм мыгувэу иджыри зы гурIэгъуэ къаоплэуэ - кыхыцIэбжыхъу хуэ зы шылIлэ хъа иджыри къызылуахынуш мы махуэ-хэм», - щетх КIуэкIуэ Казбек и телеграм-каналым.

НЭЩIЭПЫДЖЭ Замирэ.

ИлъэсыщIэм пащэнууш

Дызытэхъа 2024 гъэм ди къэралым и унафэщIэхэм гулътэ нэхъыщхъэ зыхуащIа Iуэхуыгъэхэм ящыщщ Урысейм и шчыналъэ псоми «Псы къабзэ» лъэкIэ пэхуэщIэм хуыбыдуэ ягъэзэщIэ Iуэхухэм адэкIи пыщэныр.

Мы МАХУЭХЭМ Урысейм и Президентыр хуэзаш «Рос-природнадзор» IуэхуцIапIэм и унафэщI Радионов Свет-ланэ икIи нэхъыбэу ахэр тепсэлъыхъащ цыхухэр зэфэну псымкIэ тэмэму къызэгъэпэщIа зэрыхъуу.

Къапщтэмэ, Къэбэрдей-Балъкъэрэм абы и лъэны-къуэкIэ лажыгъэхъуэ кыхысрахъэлэащ. Бахъсэн шчы-налъэм хуыбыдэ Къуэбгъэжын Ипщэ, Къуэбгъэжын Иш-хъэрэ къуажэхэм илъэс етуанэ хуауэу апхуэдэ лажы-гъэхэр шчызэпыркъым. ЖылитIми зэхуэ шIлэу шаукъуэ-диаш псы зрыкIуэ бжамий километрийбгу. Абы къыдэкIуэу псы хуамапIэхэр, къыщIэшIапIэхэр, зэбгъыты-кIыпIэхэр зэлэуэпэщ ящIащ, языныкыуэхэм ягъуэ-тэ сэкъатхэр ягъэзэкIуэжаш. Апхуэдэ лажыгъэхэм мы дызытэхъа илъэсыщIэми пащэнууш. Апхуэдэу Куба къуа-жэм шаухуащ псы къыщIэшIапIэ. ПэхуэщIэм и фыгъэкIэ жылэдэхэм псыр зэпымыуэ иджы ягуэуэ. Бахъсэн шчы-налъэр нэсу псыкIэ къызэгъэпэщыным, псы хуама-пIэхэмрэ инженер хуэлухуэщIэхэмрэ ухуэным хуэ-гъэпсауэ яубзыхуащ сом мелуан 212-рэ и уасэ пэхуэщIэ лажыгъэхэр.

«Псы къабзэ» пэхуэщIэр кыхысхуэтыншэу шагъэзэщIэ Шэрэдж шчыналъэми. «Къуажэхэм сит и лъэныкыуэ-кIэ зэгъэужыны» къэрал программэм хуыбыдэ кърахъэлэ-лэжыгъэр нэхъ инхэм ящыщщ Аушыджэр жылэм шаухуэ «Сатухыр-Аушыджэр» псы жапэр. Километр 11 зи кыхъагъ объектум и ухуэныгъэм сом мелуан 109-рэ текIуэдэнууш.

Шэджам шчыналъэм хыхъэ Лашынкъей къуажэм зы-хуей шыхуагъэзаш Псыгуагуэу псынэм и къыщIэшIапIэр. А пэхуэщIэ дыдам хуыбыдуэ Нартан жылэм шаухуащ псы къыщIэшIапIэхэм. Къуажэхэм шчылуэ унагъуэхэм абы и фыгъэкIэ зэпымыуэ псы ягуэтыншэу. Апхуэдэу Шэджэм Ишхъэрэм шчылалъыхъащ псыр зрыкIуэ бжамий кило-метри 4.

Дэлэпыкыуэ шчыналъэм хыхъэ Сэрмакъ къуажэм «Шы-уэлэс» пэхуэщIэм хуыбыдуэ шчызэрагъэпэщыжаш псы зры-кIуэ бжамийхэр. Абы трагъэкIуэдащ сом мелуан 24,4-рэ. «Псы къабзэ» пэхуэщIэр Iужыфылуэ гъэзэщIэным я зэфIэкI псори щрахъэлэ Аруан шчыналъэми. Аруан, Старэ Шэрэдж къуажэхэм бжамий километри 3-м нэс шчылалъыхъащ. Псы къыщIэшIапIэхэр шаухуащ Ару-ан, Старэ Шэрэдж, Псыгуэнууэ къуажэхэм. Аруан шчыналъ-хэм хуыбыдэ жылэхэр тэмэму псымрэ коммуналънэ хуэлухуэщIэхэмкIэ къызэгъэпэщыным тегъуауэ шчыналъэ администрацэм игъэхъэзыраш дэртэр шхъэхуэ. Абы къызырщыгъэлыгъуауэ тетэу лажыгъэхэм мы илъэсми пащэнууш.

ЖАНХЪУЭТ Зуэс.

Кавказым и щэнхабзэ къалащхъэ

Къэбэрдей-Балъкъэрэм Илъэ-сыщIэр гъуаджэ зэхыхъэ гуапо-кIэ щрагъэхъащ. Шчышылэм и 4 - 7-хэм Налшык къалэм щекIуэкIащ гъуаджэхэмкIэ «Талан-ты Евразии-2024» VIII зэпэуэр. Ар къызырэгъэпэщIащ ДунейпсО Арт комитетым.

ХАБЗЭ хуауэу, ИлъэсыщIэм и ялэ махуэхэм ирагъэкIуэкI зэпэуэм мы-хъэнэхуэ илащ республикэм и щэнхабзэм, гъуаджэм, жылэгъуэ гъащIэм шчыщыгъуэ кыхыкхъэны-кIэ. Зэпэуэр нэхъыщхъуэ зытрау-хуар мамыргъэрщ, зэгурылуэны-гъэрщ, къэралым и шчыпIэ зэмылIуэжыгъуэхэм яку дэлэ, ха-мэ къэралхэм худилэ зыпыщIэны-гъэмрэ зэныбжыгъуэгъуэмрэ, пщIэр гъэбьдэнырщ. Апхуэдэ зэхыхъэхэм шчыналъэхэр зэпалэщ, зэфIэкI зылэу абы зыкыхызыгъэлыагуэ-хэр Арт комитетым адэкIэ урысей, дунейпсО утыкуэхэм ирешэ.

Зэхъэхуэхэм хэтащ Абхъазым, Армением, Индиём, Алыджым, Белоруссием, Куржым, Таджикиста-ным, Адыгейм, Дагъыстэным, Осетие Ишхъэрэ-Аланием, Осе-тие Ипщэм, Шээнэным, Ингушым,

Къэбэрдей-Балъкъэрэм, Сара-тов, Ростов областхэм, Ставро-поль, Краснодар крайхэм, Москва щыц къэфакIуэ, уэрэджылакIуэ гупхэр, цыхухэбэ IэмэпсымэхэмкIэ оркестрхэр, уэрэджылакIуэ шхъэ-хуэхэр.

Зэпэуэм и къызыгъэпэщIауэ гупым и унафэщI, ДунейпсО Арт ко-митетымрэ Урысейм и ЛъэлкIэ Арт комитетымрэ я вице-президент, Кавказым творчествомкIэ и Ака-демием и президент, ЮНЕСКО-м Кавказ Ишхъэрэм щэнхабзэмкIэ, егъэджэныгъэмрэ шчыныгъэмкIэ шылэ къуадамэм хэт, Кавказым и шчыналъэ псоми гъуаджэхэмкIэ шчыхъэ зылэ я лажыкIуэ, Урысейм и щэнхабзэ фронт жылэгъуэ зэ-гъуэныгъэм и шчыналъэ къуадамэм и унафэщI Бейтыгуээн Iэуэс зы-хыхъэ гуапэр къызызэлэуихым жылэщ Урысейм ис лъэлкIуэхэм яку дэлэ зэхуэзэжыныгъэр, зэкъуэты-ныгъэр, зэныбжыгъуэгъуэр ди къару нэхъыщхъуэ икIи ди къэкIуэным и ехуэлIэныгъэм и лъабжэ быдуэ зэрылхуэныр, лъэлкIэ, шчыналъэ зэмылIуэжыгъуэхэм шчыц шIалэ-гуэалэр щэнхабзэ махуэшхуэхэм нэхъыри зэпэгъуэнууэ зэращIыр,

зым и хабзэмрэ щэнхабзэмрэ ад-рейхэм зэрызыщыгъэгъуэуэр.

- Урысейм, дуней псом я жыла-гуэу гъащIэм зэгъэужынымкIэ щэнхабзэмрэ гъуаджэхэмрэ нобэ IэмалыфIащ. Евразием исхэм щэн-хабзэ, цыхуэгъэ, зэдэлэпыкыныгъэ я лъэныкыуэкIэ ди зыпIащIэныгъэр ноби дгъэбьдэнуу ди къалэнэ-кIэ дызэщыщыкIыми, псори ды-хъуэцIэкIуэр зыщ - насыпырщ, лъа-гуныгъэрщ, узыншагъэрщ, мамы-рыгъэрщ. Дызэмыщхъым, дызэ-кыуэцIэ. Зэныбжыгъуэгъуэм лъэлкIэ зэхэгъэж Iахъым, Урысейм ис по-ри зы унагъуэшхуэм дыхуэдэщ, - жилащ Бейтыгуээн Iэуэс. - Фылуэ тIагуэу Урысейр лъэлкыбэщ. Зыщыщ лъэлкыми, зэрыт динми, зытэт хабзэми емылътэуэ, псори Урысейм дрыбнэщ!

«Таланты Евразии-2024» зэпэуэм хыхъуэ, жанр зэмылIуэжыгъуэхэм хуэхъа мастер-классхэр ятащ, зэны-нэхъыгъуэгъуэм и пшыхъэр зэхъащ, зыщыщхъэм къалэм, республикэм и шчылэ нэхъ дэхэхэм зыщрагъэпIы-хъащ. НэгъуэщI шчыналъэхэм къи-кIахэм кыхъагъэщIащ Налшык къа-лэм и дахагъэм я гур зэрихъэхуар.

КъэпщытакIуэ гупым и унафэщI, «Кабардинка» къэрал академич-ескэ къэфакIуэ гупым и художест-веннэ унафэщI икIи и балетмей-стер нэхъыщхъэ Атэбий Игоррэ ГъуаджэхэмкIэ Кавказ Ишхъэрэ къэрал институтым Щэнхабзэмрэ гъуаджэхэмкIэ и колледжым уэрэд кызынымкIэ и кафедрэм и уна-фэщI, Къэбэрдей-Балъкъэр, Ин-гуэ, Осетие Ипщэ республикэхэм шчыхъэ зылэ я артисткэ Даур Иринэрэ кыхъагъэщIащ зэпэуэм хэтэ шIалэ-гуауалэм зэфIэкI ин къызырагъэлы-гуауэр, лъэлкIуэхэм я зэныбжыгъуэ-гъуэр Урысейм и къару нэхъыщхъуэ зэрыщытыр.

Саратов областым шчыц Костина Оксана, Москва кыкIа Донец Алек-сандрэ, Дагъыстэным шчыц Маго-медтагировэ Клавдие, Осетие Иш-хъэрэ-Аланием и лыкIуэ Дудиев Олег сымэ, нэгъуэщIэхэм жалац зэхыхъэм хэтэ шIалэгъуауалэм къа-фым, уэрэд жылэным, макъамэ Iэмэпсымэхэм еуэным ехуэлIэ-ныгъэщIахэр зэрыщIахэр икIи фышIлэ хуащIащ зэпэуэр къызызэгъэпэщIа-хэмрэ гуапуэ къызыгъэблэгъэхэм-рэ. Абыхэм кыхъагъэщIащ, тхыдам уриплэжжмэ, ди блэкIар зыуэ зэ-

рыщытыр, ди къэкIуэнури зэры-зэпыщIар, зым адрейм пщIэ хуэт-щIу, ди хабзэмрэ щэнхабзэмкIэ ды-зэхъуаужу, зедгъэужу адэкIи ды-къыздэклэуэны зэрыхуейр. Псом хуэмыдуэ Армением, Алыджым, Таджикистаным кыкIа хъэщIэхэм ди къалэр шIащыгъуэ ящыбуащ, иджыри кытрагъэзэхуэнуу зэра-гуапэри жалац. Абыхэм кыхъагъэ-щIащ Налшык Кавказым и щэн-хабзэ къалащхъуэ зэрыщытыр. ФышIлэ хуащIащ зэпэуэр къы-зэзыгъэпэщIащ ДунейпсО Арт комите-тым, абы зи зэфIэкI кыхыщыгъэ-лыгъуахэм.

Зэхыхъэм кърыкIуахэр къапщытэ-жа нэужь, абы пашэ шыхуахэр зы-хъа, ахэр шагъэлыгъэла концерт ин-хъащ. ТекIуахэм ираташ дызэ медаллэр шчыхъ тхылъэр. Зэхъэ-зэхуэм пашэ шыхуауэ я цIэ къралауэ «Черкес» ансамблыр (Налшык къалэ), «Киллан» ансамб-лыр (Мэхъэчкъалэ), Владикавказ къалэм гъуаджэхэмкIэ и лицейм и къэфакIуэхэр, Сочи къалэм гъуа-джэхэмкIэ и колледжым и студент-хэр («Веселая душа» спектаклыр).

ТЕКИУЖЭ Заретэ.

Экономика

Политика

Махуэку

Кавказ
ИщхъэрэЖылагъуэ
Гуэху

«УщиякIуэкIэ» къоджэным уегъэгущхуэ

Дыгъэгъазэм и 27-м Кремлым и Георгиевскэ пэшышхуэм Урысейм и Президент Путин Владимир шригъэкIуэкIах Къэрал Советым и зэлүщэр, «ЕгъджакIуэмрэ гъэсакIуэмрэ я пщIэр Iэтын» зыфIашар. Президентым и гъусац Къэрал Советым и унафэщI Левитин Игорь, егъджэныгъэм-кIэ министр Кравцов Сергей, Севастополь кIалэм и губернатор, Къэрал Советым и «Егъджэныгъэ» къудамэм и унафэщI Развожаев Михаил сымэ.

КъЫЗЭХУЭСАХЭМ ИлъэсыщIэ къэблагъэмкIэ ехъуэхъуа нэужь, Путин Владимир и гугуу ищIащ гъэ блэкир егъджакIуэхэм ахуэгъэфэщIауэ зырыщытам.

«ЦIыху гъэсэным, уеплэынкIэ, нэм къыфIэнэу зыри зэткъым, итани, абы нэхрэ мыхъэнэ нэхъ зылэ Iуэху щекIуэкIыркъым тхьдэм». ГъэсакIуэ цIарыуэ Ушинский Константин и псалъэхэмкIэ къыщIадзэр, Путин Владимир тепсэлъыхъащ дIэ кIэралым гъэсэнныгъэм теуухуэу унэтIынгъэщIэ къы-зэррищэр. «Нобэ дэ дызыгъета хабэзхэм до-гъэзжэри, революциэм ипкIэ, совет лъэ-хъэнэм нэхъыфI дидыу хэтIа Iэмалхэр зэху-дохъэсыж, - жиIащ Президентым. - Школэм, щIэныгъэ нэхъыбгъэ щызрагъэгъуэт еджа-лэхэм, техникумхэм, колледжхэм гъэс-ныгъэ лъажыгъэр къыщидогъэгъэрэщIэж. Ди кIэралым и щхьэ и унафэ ищIыжу псэун папщIэ, мыхъэнэхуэу иIэщ егъджэныгъэ Iуэхур нэхъ нэгъэсауэ къызэгъэлэцхын зы-рыхуейм, щIауэ къежъа Iэмэлсымэхэр абы ехъэлIапхъуэ зэррищыт. ШIэч хэмлыту, поом ялэ мыхъэнэ зэтIлхэр егъджакIуэхэм лъэжэун Iэмал ялэныр. А лъэныкIуэхэм кIэ къызэгъэгъэхын сыхуейщ, егъджакIуэхэм и хуитыныгъэр икIуэм, мы гъэм хабэзщIэ зыбжанэ къызэррищтэр. КъынамьщIауэ, егъджэныгъэмкIэ зэхуэсхэм, зэлүэхэм, Iзагъым щыхагъахуэу зэлүцIэхэм нэхъри зыдогъэбугуэ, абы и фыIэгъэ кIэралым егъджакIуэрэ гъэсакIуэ исхэм къагъэс-бэп IэмалхэмкIэ зэдэгущэщытхуэ».

Гу лъытапхъэщ, егъджакIуэхэм я улахуэм щытпэслъыхъым, илъэс куэд щIауэ яхъу-мэи гъэгъэахуэ зыхъэщIапынгъэми я гугуэ Президентым зэррищт.

«ЕгъджакIуэхэм улахуэу щыхуагъэгъэ, ар захагъуэм тету убэжхуи хуейщ, - жиIащ Пу-тиным. - Поим ялэ хэгъэгъуапхъэщ кIэра-лым ику иту цIэцIахуэ улахуэм нэхрэ нэхъ мащIэ зратхэм я лъэжыгъэ».

ЕгъджакIуэхэм лъажыгъэр зы мардэм тету къыщIагъахуэ. Апхуэдэу дымьщIэмэ, зы щыналэщэр ардрийм егъджэныгъэ IзагъыкI кыIкIырухуэ, гъэгъэзжэрым амыIэжу мэхъу. ЗырыгуыIуэгъуащ, лэи къагъэсхуэ къызы-фIэщI егъджакIуэхэр апхуэдэм декI улахуэ нэхъ ии щыхуагъуэу щыIпIэхэм мэлэпхуэ, абы и щхьэузыгъуэкIэ зы егъджэныгъэ Iуэхур иокIахуэ. АпщIондэху ди сабий пооми щIэныгъэ зрагъэгъуатхын папщIэ ялэ Iэмал-хэр зэхуэмдыду къыщIокI. А поори икIэщIы-пIэкIэ зогъэгъэхуэн хуейщ.

Президентым и къпэспальэныгъэм къы-щыгъэгъащ дэтхэнэ жэрдэм щхьопэри зылъахъэ «бюрократ IбэкIэм» зыщадзэин зэрхуейри.

«Дэ илджысту псээм къэгъэгъэхъэлэу щыта Iэмал куэд къыдIолэтыж. Мыбджэым мыхъэнэхуэу иIэщ гъэсэнныгъэм и пщIэр мыхъэнэхуэу ахуэ. Ар къыIуэкIуэщI щхьэу-щыгъэм хуэутиIащ хуэнкIэ Iэмал илэкъым, къызэрыгъуэкI хэгъэгъэхъым щхьыуэгъэ-кIуэны щыIахъым. Уеблэмэ пщIэхуэу зылэ гъэсакIуэ IэнатIэр зрагъэгъуатхын ехъуапсэу щыIажын хуейщ; пщIэмкIэ зэдэгъахуэу, лү-щииуэ, я жыауэм щIагъэту, а псалъэм и

Илъэс блэкилэм и иужьрей ма-хуэхэм джэдыкIэм и уасэр дзуенуэу щытащ. ИлъэсыщIэ махуэшхуэр зэрыгуынугъым и мызакъуэу, абы щхьэусыгуэу иIэт - кIэралым джэ-дыкIэр къеомэщIэкIырт. Махуэ зыб-жанэ дэкири, ахэр Тыркум кърашын щIадзаш. Ауэ иджы цIыхухэр зы-гъэлэйтэйр нэгъуэщI Iуэхуи: Ки-тайм джэдыкIэ нэпцI къыщагупсы-саш.

ПЭЖЫМ и хьэтыркIэ, ерыскырэ гъаебIкIэ бей зэпгъу къекуэкI дIэ шы-налэхэм «къалэ джэдыкIэм» пщIэ егъэляэ зэи щыхуащIахъым. Хэти ещIэ къуагъэ джэдыкIэхэм къыщIахэ джэдыкIэхэм джэд фабрикэхэм къыщIахэхэр зэи зэралъэщымыхъэ-нур. Ауэ а зэдымыссыщэ къалэ джэ-дыкIэри къыдигъэгъэгъэжынкIэ хьунуш мы Китайм къыщхьэа лэужыгъэгъуэ-щIэм. Нобэ-пщIэдэу зэдэуэ гугъэр иращIэкIыныщ, махуэ къэс телъам хуэдэу, джэдыкIэ нэпцIхэр ардрей тIы-хуэхэм хагъэзэрыхъынщ, уеблэмэ ахэр нэхъыфIу ди фIэщ апынщ. Аращи, рекламэ зыщIэфхэр къыдымIэгъэ-рыкIуэу щыIкIэ, зэхэджэгъэгъэ кIэ мы ки-тай джэдыкIэхэм я Iуэхур.

Сыт къызыыхащIыкIыр китай джэды-кIэ нэпцIхэр? Абы халъхэ къоым нэхъ зи цIэ зэхэтхуэу яхъыт калычI, калыч шыгуышэр, къынамьщIауэ, гипс, парафин, желатин, лимон фIэ-лүпс, бензой фIэлүлс, бэжу ахъшэдэщ. ДжэдыкIэр зэрращIыр мыпхуэдэхуэ, япщIыкIэ псы хуабэм калыим и шы-гуэр щызэлэхэр, абы калычI, желатин, бензой фIэлүлс, бэжу ахъшэ-дэщыр халъхэ. Ахэр зыщыщхуэ хуа нэужь, джэдыкIэлс хуэдэр хьэзыру аращ. АдэкIэ кугъуэр догъэхъэрэ. Иджы ищхьэкIэ зэхэтпхадэхэм лимон фIэлүлсрэ шхыныгуэхэр зырылэ-плыфрэ гуажьрэ хыдолъхьэжри,

мыхъэнэ нэхъ дахэм ипкIэ иткIэ. «УщиякIуэ» псалъэр ушIэгущуапхъэщ. Аращ илэсхытхуэ ипкIэ «УщиякIуэ Iзагъыным папщIэ» цIэ лъа-пIэ къыщIыхьэлъхьар. Нобэ ар илъэс къэс ят, «Илъэсым и ушIахуэ» сауэгъэ тIынуи жэрдэм сощI. Щыналъэ къэс ущиякIуэхэм я пщIэр зылIэтын лэжыгъэхэр къыщызэра-гъэгъэлъхъэщ. А унафэмкIэ зыхуэгъэгъэ иджысту мыбджэым щIэс ди лэжэгъухэм, УФ-м хыхъэ щыналъэхэм я унафэщIэхэм.

Президентым и псалъэм щытащ Развожаев Михаил. Абын къыхыгъэоащ иджысту егъджакIуэхэр зыгъэгъэгъэхъэ «тхьылъы-пIэ хьэзабэр».

«Иджысту уэри зи гугуэ пщIа, егъэджа-кIуэхэр егъэляуэу гугуэ езыгъэж бюрократ IбэкIэм ситемыпсэлъыхуи хуонукъым, ар поом ялэ тхьылъымIлэ зыгъэсэп блыкыырщ. Министрствэм абы елэжын щыдIахъэщ, егъджакIуэхэм ягъэгъэгъэгъэхъэ дэфтрэхэр я бжыгъэр иджы мардэ пыхуыклэм ира-гъэуэри, уеплэныгъэ, Iуэхур зыгъэгъащ. Итани, «Егъджэныгъэ елхэ» хабэзхэм хымыу-дэж пэтии, школхэм ирагъэгъуэрэ, дэфтрэ лэи куэд зыгъэгъэ».

Развожаевыр Путин Владимир елъэлауэ хэкIытIэ зыхуагъэгъуэт апхуэдэ лъэкIэкI пхъжыным унафэ хуищIынуи.

Зэхуэсым къыщысэлъащ Шукным и цIэр зэыгъэ театрым и ректор Князев Евгений. Ар къытуеуыIащ. Путиным зи гугуэу ищIа лэжыгъэр сабийхэр театрым дегъэ-хъхъынымIлэ къызэрыIахуэар икIи школ те-атрхэр куэд къызэрыIахуэар. «Школ клас-сикэ» проектым ипкIэ иткIэ сабий театр мин 30-м нэс къыщызэрагъэгъащ кIэралым.

«Дэ абыхэм пооми актёр къахътIыкIынуи ди мурад аракъым, - жиIащ Князевым. - Ауэ дахэгъэту гу лъауэ, я акъылым, гупсысэм зрагъэгъуэныу дукъуейщ, ногъуэщI цIыхуи жилэр зэхэхуи, едлоуфру зрагъэгъуэ».

ИлъэсIтI фIэкIа дэмыкIуэ, проектIэхэм зыбугъэри, ныбжьыкIэ театрхэм я бжыгъэр къызэрымыкIуэу куэд хуащ. Князевыр зытпэслъыхъым поджэжу пхужыIонущ мыз-мътIуэ зи хьыбар ди газе-тым къытхуэа «Сырино» ныбжьыщIэ театрыр Къэбэрдей-Балъкъэрми зэррыщылажэр. КъаныкIуэ Заринэ зыкIхъIа псыемкIэ Къанкъул Ислъам игъэуа «КъежжыкIэм» «Те-атралына завалинка» зэпэуэм ялэ уыплIэр къыщIахъ илъэс блэкилэм, адгъэгъэгъэ зэрагъэгъуауэм, щекIуэкIэри Урысейм и кыры-купсэрауэ зэррыщытам емылтытауэ. Гулътэ нэхъыбэ ягъэгъащ, хэлъэтышхуэу зылэ мы ныбжьыщIэхэми абыхэм я гъэсакIуэхэми КъБР-м и цIэнхадзэм хэлъхъэныгъэ нэ-хьыбэж хуащIыфыну къыщIэкIынт.

ДжэдыкIэ нэпцIхэр

щхьэхуэу къупкхэ хъурейм идокIэ, ар калыим и шыгуэ зылахэм халъхъэж. Сыхьэт хуэдикIэ хэлъа нэужь, кугъуэ хуэдэр къыхахьжри агъэгъуэу. Итланэ ар джэдыкIэпсым хуащIа къупкхэм иралъхьэри, аргуэр калыим и шыгуэ зэхъалхэм хагъэлъ. ДжэдыкIэр хьэзыр хуащIащ, ауэ фэ телъхъым. Фэ игъуэ-тын папщIэ, джэдыкIэ хуэдэр иджы парафиным, гипсом, калычI шы-гъум къыхъэщIахэа тIкуатIкIуэм халъ-хьэри, джэдыкIафэ къытIолъадэ.

Иджы ушIэ къоуэ. Сыт джэдыкIэ нэпцI апын хуей щIахъуэр? Зэрыгу-рылугъэгъуэщI, абы ахъшэщхуэу къыпу-щIэхъынущ. Фи нэгъу къыщIэгъэгъэщ, соммIэкIэ нэхъ пуду джэдыкIэ къэс-щыхуэщ жиIуэ къыщIэлъэджыну унэ-гуащэр? ДжэдыкIэ нэпцIэхэм ахъшуэ ятекIуадэр процент 25-кIэ нэхъ ма-щIэ, джэдыкIэ пэж дидэхэм елты-тауэ. Абыхэм «мы палъэм фIэкIэм, пшхы хъужынкIуэхэм» щIахуыIпIэн щхьэусыгуи илэкъым, ахэр зэи зы-лъыхъэнукуым!

ИуэхуэщIэ къежъагъащIэ пооми пэжи хуэгъэфэщэныгъэ куэд пшылэ зэ-пытщ. Дэри зэкIэ догугъэ ди джэды-кIэхэм дрикъужыну. Ауэ ахэр Тыркум кърашын зэррыщIадзэми уегъэгъуащ. ФщIэжтэкъэ ди хадэгъэкIэхэм я нащэ-хэр Iуащхуэ гуэгъугъуым щызэтелъу, япщIондэху Индиэм «нащ цIыкIуэхэр зыгъэгъуауэ» кърашу зэррыщтэр? Аращи, дывмыгъэблэрыгъ. Джэд зы-гъащэ щыдыкуэдкIэ, иджы джэды-кIэ и мызакъуэу, джэдыкIэми уасэ-хуэ зэрриэм абы елэжхэр тегъэгъу-хуапхъэщ.

Дуней поом джэдыкIэ къыщIагъэ-кIынымIкIэ ялэ итхэщ Китайр, США-р,

Индий. ДжэдыкIэ шхынIкIэ пооми ятекIуэр Мексикыр. Къызэрабжам-кIэ, мы къэралым щыщ пооми махуэ къэс зы джэдыкIэр ныкIуэрэ яшх. Урысейр а къебжжэным зэртырт 12-нэ уыплIэры.

ЗэкIэ китай джэдыкIэхэр цыкIэлэуэр езы кIэралым нэхъ ину дэт къалэ-хэрщ: Пекин, Шанхай, Гуанчжоу. Шхы-ныгуэу хэлъыхьарэ лъэкIэ пщIафIэ-кIэкIэ цIарыуэ китайхэри къымыгъэ-губжынкIэ Iэмал илэкъым, дауи, я джэдыкIэхэм. Идэс ахэр кIэралым къабыл ищI шапIэхэм нэса-къым. ЦIыхуэхэм къазэрылэуым ел-лэу арагъэныц. КIуэ, ресторанхэм, ка-фефехэм нэхъ цыцызброкI.

Урысейм къэсын гугъэу щылэ а джэ-дыкIэхэр? Шэч хэмлыту. Апэрауэ, Ки-тайм ди ныбжьэгъу кIэралщ. ЕтIуанэ-рауэ, джэдыкIэхэр къыдомэщIэкIэ. Иджыблагъэ Пермь къалэм и Iэгъуэб-лагъэ зыгуэр щытхьэусыхъащ джэды-кIэ нэпцI бэзэрным къыщысхъуащ жиIэри. Напэ къабэзэкIэ цIэн-цIэхуэ-ным бгъэдэмыхъэ сатууцIэхэми уа-хуэбэлэрыгъ зэррымыхъунур пооми дощIэ. Дэ телефонхэр ащIащ дегъ-гъэпIыжыи, шэч къытедвамгъэхъэ джэдыкIэ нэпцIри ди унэ къызэрысы-нум.

Дауэ-тIэ джэдыкIэ нэпцIхэр пэжжэм къазэрыхъэцIыхуыкIуэр? Апэрауэ, нэпцIхэр нэхъ хъурейщ, мыдрейхэм елтытауэ. ЕтIуанэрауэ, яджэдыкIафэр нэхъ лыду, пхъашуэу щытщ. Ещанэ-рауэ, джэдыкIэр къуэтамэ, кугъуэмрэ джэдыкIэпсымрэ тэлэй зэрыдыкIуэ

Планэар зыгъэгъэгъуэр ЧЭРИМ Марианнэщ.

Насыпырыхь кхъухь

Дунейпсо цIыхубэм ИлъэсыщIэр зымыгъэмахуэшхуэ лъэкпкIэ абы гулътэ егъэля хуэзыщIэ яхэтщ. Сыт хуэдэ зэмани гъэщIэгъуэнцI гъэм и къэщIэрэщIажыгуэм гугъэ-щIэхэр езыпх цIыхухэм я лъэкпкI хьэлхэм укIэлъыплъы-ну. Илъэщыгуэу бжыгъэ хъуауэ илъэсыщIэм декI Японием къэсылIэ «Насыпырыхь кхъухьым» и Iуэху зыIуыр зы-гурыдгъэлэуэну иужь дихъаш нобэ.

«ИЛЪЭСЫР цIыхуа махуэм си гъащIэр иухым хуэдэт, дыгъуа-сэ щезгъэгъэжам. Ауэ нобэ къызогъэблагъэ илъэсыщIэм и япэ дыгъэр», - а псалъэхуаитым иригъэхуащ япон усакиуэ Фудзивара Тосинари мы махуэхэм псоми дигу илыр. Къухьэ-пIэм и дуней тетыкIэр дэнэки зырынэсауэ, я лъэкпкIым и за-къуэ къыдекIуэкI хабэхэр яхъумажыным зэи хуэгъулытэн-шэкъым японхэр. Абыхэм язщ. Се Гацу фIэщыгъэ зылэ илъэ-сыщIэр мы кIэралым зэррыцагъэлъаплэр.

Гъэхэм я зэблэхуэгъуэм мыхъэнэ нэхъ зрат махуэу японхэми хаубыдыкIыр дигъэгъэгъэм и 31-рщ. А унафэр кIэралым къы-щаштауэ щытащ Мэйдзи революцэ жыхуалэм иужькIэ, 1873 гъэм. Зылэгъэсхуэгъуэ махуэхэм дыгъэгъэгъэм и 28-м щIедзэри, щышылэм и 4 пщIондэ иокIуэкI. «Дыщэ тхьэмахуэкIэ» зэджэ а махуэ зыбжанэм уней IуэхушIаплэхэм я нэхъыбэр гъэбдыдащи, цIыхухэм, хуей-хуэмейми, унагуэуэм зэман нэхъыбэ щрахъэкI.

ИлъэсыщIэм укIабэзлэбэзу уепжэныр хабэхэм язщ. Ар-мырамы зэхьэзэхуэхэм екуIалэхэм гу лъатакIэщ Японием къы-кIахэм хуэдэу зи кIэрыхубжэрыху гумызагъуэ Iузыхьж куэд зэррыщымылэр. Щыхуэу птемылту илъэсыщIэм утхьэными мыхъэнэхуэу ират. Зызыхуэзыгъэгусэхэр зэкIуажыныр, щыызэ-дауэ гуэрхэр ягъэгъэуажыныр, сытми, гу къабэзэр псэ хьэлэп-кIэ илъэсыщIэм утхьэныр фIэкIыпIэ зымилэ Iуэхуи мы лъэкпкIым дежжIэ.

Дыгъэгъэгъэм и 31-м японхэм псы хушхуэу гъэхуэбэ уна-гуэуэ си псоми зыдагъэгъэхэ чэууэрэ. Абы иужькIэ я лъэкпкI фашоу щыт кимонохэр щатIагъэ. Сабийхэр зэррыхуэкIэ цы-гъын хужьыфIэкIэ хуэпэн хуейщ. ЦIыхубэхэм я бостейхэр щхьуэкIэлъыкIащ, харэги жыхуалэ щэкI хуабэм къыхащIы-кIахуэ. ИлъэсыщIэр къымыхъэпэ щыIкIэ Тхьэ уелъэлунур, тобэ къагъэжыныр, узыщIагупсысыжыныр хабэуэ къокIуэкI.

Нобэ нэхъ убгуауэу дытпэслъыхъыну дызыхуейр иджыри къэс зи хьыбар зэхдымыа «Такарабунэ» жыхуалэ кхъухь те-лэщдэжэр. А цIэр зэыгъэхэр хуэгъуэфIыгуэу куэд зэрплэ «насыпырыхь кхъухь», нэхъыбэм зэржалэмкIэ, и къежъэ-гуэуэм прунжэр гугъуэу джэщэр изу щытауэ. Ауэ аркъудейр-къым ар гъэгъэгъуэуэн зыщIыр. ИлъэсыщIэр къыщыхьэкIэ, а къыхуыным мелынычылэ е щихьейл ису къахыхъуэ къафIоцI японхэм, дэтхэнэ зыри тэгъэ щхьэхуэа къахуэдыхуэ. НэгъуэщIу жылпэмэ, дэтхэнэ зыри насыпу къэлъытэфыну, ехьулэны-гъэхуэу блэ. Сыт хуэдэу пIэрэ ахэр? Шэч хэлъхъым, японхэ-ми, дунейм тет адрей лъэкпкIэхэм ещхуэ, цIыхуэ зыщыгъуфIкIэ поори зэрагъэлъаплэм. Япэ насыпыр - захагъэ пхълуэ ухъу-нур. ЕтIуанэр - узыхъэсукIыны мылтыку уилэныр. Ещанэр - фIы иу гугу илэ зыпгъуэупсэунур. Еплланэр - псэ хьэлэлу уштыныр. ЕтIуанэр - пщIэ уилэныр. Еханэр - гъащIэ кIыхь ухъуныр. Ебланэр - иу цIыхубэхэр зэи мылудыныр. Дэтхэнэ зыри укытэу-еуылэуэу щхьэхуэу утпэслъыхъыфынущ, ауэ нэхъыбэхэр а къыхуыным илэ хуэгъуэфIыгуэхэм ухэмикIыжынырщ.

ИлъэсыщIэ жэщжэм «Такарабунэ» кхъухьым уепцIыхьыныр насып къызэрылпэллэмэ и щыхьэту къалытэ. Уеблэмэ, а насып къызэрылпэллэ ликIыуылэм я зым иу уорамым ушрихъэ-лIэнкIэ хуэнуц. Гъэгъэгъуэныц насып кхъухьым ис ликIуэхэм мыхъэнэ зымыхъэ зэррыатэр, дэтхэнэ зыри гъащIэр IэфI зыщIэ Iэмалу пхужынкIэ. НэгъуэщI зы мыхъэнэ къагъэлъэгъуэкIэм-кIэ, пцIы умыуыс, пэж фIэкIа жумылуэ узыщIэ ликIуэр зыщI. ГъащIэм къыщыпIысымIкIэ арэзы узыщIыр етIуанэщ. ЦIыху Iуцэ е къарууфIэ ухъуныр ещанэмрэ еплланэмрэ я пщIэ дэлъщ. Ауэ а поори цIыхуфIэкIэ дызэдэжмэ и нэщэну зыщыгъытыр мыхъэнэ зылэр.

ТеплэкIэ мы кхъухьыр къуагъэфэжэй кIыхьым ещхуэщ къызэрагъэгъагъуэр. Нэхъ мыбэлэрыгъэхэм апхуэдэ гуэр я унэ щыIыхьэпIэм декI ягъуэ, ехьулэныгъэр зэи ягъэгъэ мыхъун хуэдэу. Зызыман Японийр Китайм и унафэм щIэттащ, уеблэмэ я цIэнхадзэр зэррыекIуэр китаибзэ защIэт. Мы кхъухьым и хьы-барри къыщхьэжэр а лъэхъэнэ жыжхэрщ, хуэгъэгъауэ XV лэщIыгъэхэм. И мыхъэнэкIэ «такарабунэ» псалъэм кыкIыр «ЦIыху Iушхэр зэрыс кхъухь». Пэж дидыу, апхуэдэ кхъухэ а зэ-ман жыжым Китайм кыкIыр, Японием къэкIуауэ щытауэ хьы-бар щыIэщ. КынамьщIауэ, лъабжэхуэу зылэ япон цIэнхад-зэм хэт хьыбарыжхэм зыдрагъэгъуэ, насып кхъухьым иса щыхь къэс тхьэлъэлэулпIэ щхьэхуэу хуэзыщIащи щыIэщ, аращи, щхьэж зыхуэныкIуэу хьэлэм е ехьулэныгъэм елтытауэ, абы зэман нэхъыбэ щегъахуэу. Урилпэнуэу щIэщыгъуэу абыхэм я цIэхэми. ЗыгуэркIэ ахэр ещхьщ нарт зыпосх хэт Тхьэгъэлэдж, Амыщ сымэ. Псалъэм папщIэ, Эбису жыхуалэ мелынычылэ бэжъэвнэхъэм я телъхъэщ, хым тыхьахэр кыкIуэмэу. Дайкоку мылтыкум цIэхъуэснэ мэкъумэшыщIэхэр фIуэу елбагъу. Биса-монтан зауэлхэм я телъхъэщ, Iэщ пщIэхъуэу фIэкIа къа-гъэлъагъуэахуэ. Бэнтэн жыхуалэ гуащэр зыгуэркIэ Афроди-тэ ещхьщ, лъагунынгъэм, щIэныгъэм, гуаэдэжмэ епхаш.

Зы нэлпэгъуэу закъуэуцIэ зызыхуэгъэгъэ зы махбэзхэр, дауи, нобэрей зэманын нэгъэсауэ яхъумэж къыщIэкIыныкIым, итани, дунейм тет поори илъэсыщIэм фIы гуэркIэ щогъуэ. Аращи, ди щIэджыкIахуэ поори щхьэж и гугъэм телэбэну ди гуапэщ.

Дзасэжэ Ларисэ филоло-гие щIэныгъэгъэхэмкIэ канди-датщ, Къэбэрдей-Балъкъэр кIэрал университетым ин-джылызыбэзмкIэ и кафе-рэм и унафэщIэ. Зылэрыт IэнатIэм псэ хелъхъэ, сту-дентхэм еджэныр щIэ-щыгъуэу ящещI. Итани, Ла-рисэ и псэ къулеир иджыри нэхъыбэжу мэгуашэ - цы-кIуэхэм адыгъэгъэр зэреб-гъэгъэцIэн лэжыгъэу щIэщы-гуэхэр егъэгъэгъэр. Бэылъ-хугъэм сабийхэм папщIэ зэхигъэуэвэ бэзгъэпсалъэ-бэзгъэгъэгъуэ цыкIуэхэм куэд къыллэджэж. Ахэр щхьуэкIэлпIыкIащ, Iушы-гъэ ахъэлэщ, джэгуэкIэ Iэма-лым йозагъэ, нэхъыщхьэра-щи, гурылуэгъуэу гъэпсащ. Абы теуухуэу Ларисэ ди ушIэхэм къыллэджэжэщи, ди гуапэу фыщидогъэ-гъуаэз къыджалим:

- Ларисэ, узыхуеджам утэзгъэсплэыхьынут...

- 2002 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэр кIэрал универси-тетым инджылызыбэзмкIэ и къудамэр къэзхуэри, ди ка-федрэм лэжапIэ сыхъэнэ-жэщ. Пэжым ухуеймэ, си сту-дент гъащIэм апхуэдэуи шы-куэдкъым нэжэгъуэу сигу къэгъэгъэж. Зэману силэр еджэным тезухуэрт. Курс къэсыхуи си гум ислъхъэрэ и мы зы илъэс закъуэм щIахъ-зауэ соджэжри, адэкIэ ардрей студентхэм хуэдэу, си нэгум тIэкIу зэгъэгъуэхуэну зыху-цIэзгъэгъэхънэ, жысIуэ. Ауэ апхуэдэхуэу илэсхитхур кIуах.

- И IэщIагъэм унэрытыну гукъыдэж къэзытыр, уи псэр зыгъэныцIыр сыт?

- ЩIэблэр фIуэу солъагъу, къахьылэуэн икIи къащIэуэнэу сфIэщIэ. Инджылызыбэзм-кIэ я зэфIэкIым хуэдэбэзу, си студентхэм я дэтхэнэ ехьу-лэныгъэхэми гуэр псэкIэ сы-щогъуфIкI. Си гур хохъуэ абыхэм щIэныгъэ ягъэ-дэлъу, хьэл-щэн дахэ ахълуэ щыслъагъуэкI.

- Бэз зыбжанэ зэррыпцIэм Iэмал къуит хъунц ахэр зэгъэгъэныц. Анэдэлъхуэ-зыр адрейхэм къахъэщы-зыгъэгъэгъуэр сыт?

- Куэд щIауэ щIэныгъэр щыхьэт тыхуэуэ - бэз нэхъы-бэ пщIахуэ, акъылыр нэхъыфIу мэлэжэ. Абы къыхьыкIуэ, сы-къэгъэгъуэлэ адэ-анэ куэд-ым и быным анэдэлъхуэуэр ирагъэгъуэу зэррыхуеймэ, а хуэгъуэфIыгуэхэм зэррыахъ-ным. Абыхэм щхьэузыгуэу ящI сабийм бэз з

БЖЬЫХЬЭ Розэ.